

HANYU WAILAICI CIDIAN (HWC)'A GÖRE ÇİNCEYE GEÇEN TÜRKÇE KELİMELER ÜZERİNE*

Prof. Dr. Alimcan İNAYET

ÖZET

Bugün Çince’de binlerce alıntı kelime bulunmaktadır. Çinli dilcilerden Liu Zheng-yan, Gao Ming-kai, Mai Yong-qian, Shi You-wei Çince’nin muhtelif dillerden aldığı 10,000 kelime (aynı kelimenin değişik şekilleriyle birlikte)yi tespit etmiş ve bunları 1984 yılında HANYU WAILAICI CIDIAN (A Dictionary of Loan Words and Hybrid Words in Chinese) adlı sözlükte vermiştir. Bu sözlükte verilen kelimeler arasında tarihin çeşitli dönemlerinde Türkçeden ve Türkçenin muhtelif lehçelerinden doğrudan veya dolaylı olarak Çinceye geçen yüzlerce kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin bir kısmı Çince de kullanılmaktadır. Biz bu yazıda söz konusu kitaptan tespit ettiğimiz Türkçe kökenli kelimeleri gerekli açıklamalarıyla birlikte liste hâlinde verdik.

Anahtar kelime: Alıntı, Çince, dolaylı, Türkçe

ABSTRACT

Today, there exist thousands of loan words in Chinese language. Chinese linguists -Liu Zheng-yan, Gao Ming-kai, Mai Yong-qian and Shi You-wei- have determined ten thousand loan-words (with the different versions of the same word) adopted by Chinese from various languages and published them in “A Dictionary of Loan Words and Hybrid Words in Chinese” in 1984. Among the considered words of this dictionary, there are also hundreds of words which were directly and indirectly adopted from Turkish language and Turkic dialects in various eras. Additionally, some of them are still be in use in Chinese language today. In this article, we have listed those Turkish words determined in this dictionary with the necessary explanations attached.

Keywords: Loan, Chinese, indirectly, Turkish

Bugün Çince de başta Türkçe olmak üzere Moğolca, Mançuca, Japonca, Tibetçe, İngilizce, Fransızca, Rusça, Sanskritçe, Farsça, Arapça, İbranice ve Malayca gibi çeşitli dillerden alınan binlerce kelime bulunmaktadır. Ancak Çincenin yabancı dillerden alıntı yapmadaki kendine has özelliği ve telaffuzunun artzamanlı ve eşzamanlı olarak değişken olma özelliğinden dolayı, alıntılarının pek çoğu tanınmaz hâle gelmiştir. Buna rağmen Liu Zheng-yan, Gao Ming-kai, Mai Yong-qian, Shi You-wei gibi Çinli dilciler Çincenin muhtelif dillerden aldığı 10,000 kelime (aynı kelimenin değişik şekilleriyle birlikte)yi tespit etmiş ve bunları 1984 yılında Shanghai Sözlük Neşriyatı’na basılan HANYU WAILAICI CIDIAN (A Dictionary of Loan Words and Hybrid Words in Chinese) adlı kitapta vermiştir. Biz bu yazıda HWC diye kısalttığımız HANYU WAILAICI CIDIAN’deki doğrudan ve dolaylı olarak Çinceye geçen Türkçe kelimeler üzerinde durduk. HWC’de tarihin çeşitli dönemlerinde Türkçenin muhtelif lehçelerinden doğrudan Çinceye geçen kelimelerin yanı sıra diğer diller aracılığıyla geçen Türkçe kelimeler de bulunmaktadır. Türkçe kaynaklı gösterilen kelimelerin bir kısmını Arapça ve Farsça kökenli kelimeler teşkil etmektedir. Moğolca, Tibetçe, Kitanca,

* Bu yazı daha önce “Doğrudan Ve Dolaylı Olarak Çince’ye Geçen Türkçe Kelimeler Üzerine” başlığıyla “IV. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri” arasında ve Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü’nün “Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi”nin VI/1 (Yaz 2006) sayısında yayımlanmıştı. Ancak her iki baskıda Çince karakterlerin yazımıyla ilgili bazı eksiklikler vardı. Bu seferki baskıda söz konusu eksiklikler giderildi ve makale tekrar gözden geçirildi.

Rusça, İngilizce kaynaklı gösterilen kelimelerin bir kısmını da Türkçe kelimeler teşkil etmektedir. Biz HWC’de dağınık hâlde bulunan Türkçe kelimeleri büyük bir özenle tespit etmeye çalıştık. Tespit edilen kelimeleri tasnife tabi tuttuktan sonra, gerekli açıklamalarıyla birlikte liste hâlinde verdik. Kelimelerin HWC’deki orijinal şekillerini mümkün olduğu kadar aynen vermeye çalıştık. Ancak bazı özel işaretlerin, Türk çeviri yazısındaki en yakın karşılıklarını kullandık. HWC’de Türkçe kelimelerin anlamaları ayrıntılı açıklanmıştır. Ancak bu kelimelerin anlamları Türkiye’de herkesçe bilindiği için ayrıntılı açıklamaya gerek duymadık, sadece gerekli açıklamaları yaptık. HWC’de bazı kelimelerin Çincedeki birden fazla yazılış şekilleri verilmiştir. Biz sadece madde başlığı olarak verilen şekillerini tercih ettik.

A. Doğrudan Çince'ye Geçen Türkçe Kelimeler

1) Hunca'dan Çince'ye Geçen Kelimeler

HWC.de 28 kelime Hunca kaynaklı gösterilmiştir. Bunlardan 14'ünün orijinal şekli gösterilmiş, 14'ünün ise gösterilmemiştir. Orijinalı gösterilmeyen kelimelerin Eski Çince’nin telaffuz kurallarına göre yeniden yapılandırılması (reconstruction) gerekmektedir. Hunca kaynaklı gösterilen 单于 **chányú** “Hun hükümdarı” (XHC.,s. 117), 骆驼 **luòtuo** "Deve" (XHC., s. 752), 鲜卑 **xiānbēi** "Siyanpi" (XHC., s 1246), 猩猩 **xīngxīng** "Şempanze" (XHC., s.1288) gibi 4 kelime bugünkü Çince de kullanılmaktadır. Hunca kaynaklı gösterilen kelimeler şunlardır:

1. 单于 **chányú** “Hun hükümdarlarının unvanı”<Hun. *sanok / tsanak*, HWC., s. 63
2. 撑犁 **chēnglí** “Tanrı”<Hun. *tāngri* [Türkçesiyle aynıdır], HWC., s. 65
3. 撑犁孤涂单于 **chēnglígūtū chányú** “Hun hükümdarlarının tam unvanı”<Hun. *tāngri toğ sanok* [*tāngri* “gök”, *toğ* "oğul ", *sanok*"muazzam" anlamındadır], HWC., s. 65
4. 橙黎独孤 **chēnglídúgū** “Gök oğlu”<Hun. *tāngri toğ* , HWC., s. 65
5. 逗落 **dòuluò** “Mezar”<Hun. *tou - lo / tu - lo*, HWC., s. 84
6. 孤涂 **gūtú** “Hun hükümdarlarının unvanı”<Hun. *toğ* [Aslı anlamı “oğul”dur <Tü. *toğ* "doğurmak"], HWC., s. 122
7. 谷蠡 **gǔlí** “Hunlarda askeri ve idari işlere bakan, yabgu derecesinin altında bir memuriyet görev adıdır.”<Hun. *tura*, HWC., s. 124
8. 骨都候 **gǔdūhóu** "Hunlarda yabancı soylu aristokratların üstlendiği idari görev adı olup, Chanyu ve sağ sol vezirin yardımcısıdır" <Hun. *gudu*, HWC., s. 124
9. 郭落 **guōluò** “Kemer” < Hun. *qwağlag / qwağrag*, HWC., s. 127
10. 径路 **jìnglù** “Hun kılıcı” <Hun. *king - luk* [Aslı anlamı "sadır" dır <Tü. *qyng hrâq*. Türkçe *qiliç*; *kilidji* “kılıç”tan geldiği de söyleniyor], HWC., s. 163
11. 骆驼 **luòtuo** "Deve"<Hun. *dada*, HWC., s. 219
12. 絡鞮 **luòdī** “Bir çeşit ayakkabı”<Hun. HWC., s. 219
13. 瓠脱 **hùtuó** “1. Sınır gözetim evi; 2. Her iki tarafın egemenliğinde olmayan sınır arazısı”<Hun.HWC., s. 263
14. 祁连 **qílián** “Gök, tanrı”<Hun. HWC., s. 283
15. 且渠 **qiěqú** “Hunlarda görev adı”<Hun. HWC., s. 287
16. 日逐 **rìzhú** “Hun kağanlık sarayındaki görev unvanı”<Hun. (HWC., s 292)
17. 尸逐 **shīzhú** “Hunlarda görev adı”<Hun. HWC., s. 315
18. 师比 **shībǐ** “Hunlarda kullanılan üzerinde serbi denilen hayvanın sembolü işlenmiş bir çeşit kemer”<Hun. *serbi*, HWC., s. 315
19. 屠耆王 **túqíwáng** “Hunlarda chanyudan sonra en yüksek görevdir”< Hun. HWC., s.

20. 温禺鞮 wēnyúdi “Hun kağanlık sarayındaki görev adı”<Hun. HWC., s. 358

21. 吾斯 wūsī “Kağanlık sarayı”<Hun. HWC., s. 363

22. 鲜卑 xiānbēi “1. Aslında eskide Siyanpilerin kutsal bildikleri, dolayısıyla onu kabile adı olarak kullandıkları bir çeşit hayvandır; 2. Bu tür hayvanın sureti işlenmiş kemer”<Hun. serbi HWC., s. 371

23. 猩猩 xīngxīng “Şempanze”<Hun. HWC., ss. 374 -375

24. 烟支 yānzhī “1. Çiçek adıdır, 2. Tütün çiçeğinden yapılmış, bayanların kullandıkları makyaj malzemesidir”< Hun. HWC., s. 381

25. 阏氏 yānzhī “Hunların evlenmiş kızlara verdikleri isimdir; 2. Han sülalesi döneminde Hunların hükümdarın hatununa verdikleri isimdir”<Hun. HWC., s. 381

26. 蓐鞬 yùjiān “Hunlarda görev adı”<Hun. HWC., s. 397

27. 斩将 zhǎnjiāng “Hun kağanlık sarayındaki görev adı”<Hun. HWC., s. 403

28. 𪛗 zī “Köle” <Hun. ze, HWC., s. 409

2)Türkçeden Çinceye Geçen Kelimeler

HWC.'de 52 kelime Türkçe kaynaklı gösterilmiştir. Bunlardan 屋利设 wùlishè “görev adı” hariç tümünün Türkçedeki orijinal şekli gösterilmiştir. Para anlamındaki “tenge” kelimesi ve bir tür çiçek adı olan “çambağ” kelimesinin Sanskritçe kökenli olduğu ifade edilmiştir. 琥珀 hǔpò “bir çeşit süs taşı” ve 萨宝 sàbǎo kelimelerinin kökeni ise belirlenememiştir. Türkçeden Çinceye geçmiş kelimelerden 𪛗 lì “çalgı aleti” (XHC., 60), 箜篌 kōnghóu “kopuz” (XHC., s. 648), 真珠 zhēnzhū “inci” (XHC., s. 1467) bugünkü Çince de kullanılmaktadır. Türkçe kaynaklı gösterilen kelimeler şunlardır:

1. 阿波 ā bō “Görev adı”<Tü. apa, HWC., s. 1

2. 艾乌赤 àiwūchì “Danışma bürosu”<Tü. ayruçî, HWC., s. 16

3. 爱登凝黎 àidēng nínglí “Ay tanrısı”<Tü. ai-tāngri, HWC., s. 16

4. 巴儿思 bā’ěrsī “pars”<Tü. bars, HWC., s. 26

5. 𪛗箎 bīlì “Eski dönemdeki borulu çalgı aleti. Han sülalesi dönemimde batı ülkelerinden girmiştir, Tang, Song sülalesi ziyafet müziklerinin önemli çalgısıdır”<Tü. bāri / beri, HWC., s. 44-45

6. 勃布 bóbu “pamuktan yapılmış kumaş”<Tü. bōz, HWC.,s. 53

7. 伯克 bóke “Beylik. Qing sülalesi döneminde Xinjiang (Doğu Türkistan) Uygur bölgesinde ‘beylik’ tesis edilmiştir. Çeşitli düzeydeki beylik mevkileri babadan oğla miras kalırdı”<Tü. bāg, HWC., s. 53

8. 𪛗儿忽惕 bùérhūti “Kartal”<Tü. bürküt, HWC., s. 56

9. 𪛗 chuò “Görev adı”<Tü. çor, HWC., s. 67

10. 达干 dāgān “Türklerde görev adıdır”<Tü. tarqan, HWC., s. 69

11. 登利 dēnglì “Gök, ilah”<Tü. tāngri, HWC., s. 77

12. 𪛗你 fúnì “İçki”<Tü. bāgni, HWC., s. 108

13. 哥思哥油 gēsīgēyóu “Kurt yağı”<Tü. qasqir yağ, HWC., s. 116

14. 骨𪛗 gūna “Deniz ayısı”<Tü. kuna, HWC., ss.124-125

15. 合俱录 héjùlù “Yiğitliği dolayısıyla itibar kazanmış kimse”<Tü. ālp külüg, HWC., s. 136

16. 琥珀 hǔpò “Bir çeşit süs taşı”<Tü. xubix. Suriyelilerin dilindeki harpax< Yunancadan geldiği, bir de orta çağ Farsçası(Pehlevice)ndaki kahrupai'dan geldiği söyleniyor. HWC., s. 141

17. 火不思 huǒbùsī “Kopuz”<Tü. qobuz / qûpûz, HWC., s. 145

18. 茈苢草 **jīcǎo** "Bir çeşit bitki, hem yem olarak kullanılır, hem sepet örülebilir"<Tü. *çi*, HWC., s. 147
19. 可敦 **kèdūn** "Eski dönemde Türklerde ve Moğollarda kağanların hanımlarına verilen hürmet adıdır"<Tü. *qatun*, HWC., s. 184
20. 可汗 **kèhán** "Eski dönemde Türklerin en yüksek hükümdarlarına verdikleri hürmet adı"<Tü. *qağan*, HWC., s. 184
21. 箜篌 **kōnghóu** "Eski dönemdeki telli çalgı aleti, küçükleri en az 5 telli, büyükleri en çok 25 telli olurlar"<Tü. *qobuz*, *qupuz*, HWC., s. 190
22. 阙律噉 **quēlǜchuò** "Şerefli"<Tü. *külüg-çor*, HWC., s. 290
23. 若鞮 **ruòdī** "İyi, üstün yetenekli, saygı değer kimse"<Tü. *yaqçi*, *zaqçi*, HWC., s. 293
24. 萨宝 **sàbǎo** "Kuzey Qi, Sui, Tang sülaleleri döneminde Zerdüş diniyle ilgili işlere bakan memur"<Tü. *sarbov*. Bu kelimenin Uygurca *sartpau* 'Ticaret kervanının önderi'; orta Farsçadaki *šaθpāv*, *xšaθ-pav* <Eski Far.*xšaθrapāvau*; Suriyelilerin dilindeki *sābā* 'ihtiyar'; Sanskritçedeki *sārthavāho* 'ticaret kervanının önderi' den geldiği de söyleniyor." HWC., s. 295
25. 沙钵略 **shābōlüè** "Görev adı"<Tü. *išbara*, HWC., s. 305
26. 设 **shè** "Türk ve Uygurlarda askeri rütbe adı"<Tü. *šad*, HWC., s. 310
27. 俟利发 **sīlīfā** "Görev adı"<Tü. *iltäbir*, HWC., s. 326
28. 苏 **sū** "Su"<Tü. *su*, HWC., s. 326
29. 娑墨 **suòmò** "Sevimli"<Tü. *säbig*, *säbäg*, HWC., s. 330
30. 塔勒 **tǎlè** "söğüt ağacı"<Tü. *tal*, HWC., s. 335
31. 特勤 **tèqín** "Türk ve Uygur kağanlarının oğul ve kardeşlerinin üstlendikleri görev"<Tü. *täqin*, *tegin*, HWC., s. 341
32. 腾格 **ténggé** "Eski dönemde Türk ve Uygur bölgelerinde kullanılan maden para"<Tü. *tanga*, *tängä* < Skr. *tanka*, Uyg. *tenge*, HWC., s. 342
33. 输石 **tōushí** "Pirinç", "altına benzer taş" <Tü. *tuç* [asıl anlamı "bronz"] HWC., s. 345
34. 秃鹿麻 **tūlù má** "Pamuktan yapılmış bir çeşit kumaş"<Tü. *turma*, HWC., s. 346
35. 吐屯发 **tǔtúnfā** "Türklerde görev adı"<Tü. *tutunbat*, HWC., s. 347
36. 吐屯设 **tǔtúnshè** "Sui sülalesi dönemindeki Türklerde görev adı"<Tü. *tutunšad*, HWC., s. 347
37. 脱思高儿 **tuōsīgāo'ěr** "Av kuşatanlar"<Tü. *tosqawul*, HWC., s. 350
38. 乌沙克 **wūshākè** "Küçük"<Tü. *ušağ*, HWC., s. 362
39. 邬落 **wūluò** "Yük hayvanı"<Tü. *ulağ*, HWC., s. 363
40. 屋利设 **wùlìshè** "Sui sülalesi dönemindeki Türklerde görev adı"<Tü. HWC., s. 363
41. 颉于伽思 **xiéyújiāsī** "Devletin bilgesi ya da danışmanı; insanların yol göstericisi"<Tü. *il ügäsi* [*il* "devlet; halk; yurt", *ügäsi* "akıllı, zeki"], HWC., s. 373
42. 烟齐 **yānqí** "Köle"<Tü. *ençi*, HWC., s. 381
43. 盐 **yán** "Şarkı"<Tü. *yir*, HWC., s. 382
44. 曳落河 **yèluòhé** "Çevik, yiğit"<Tü. *elaha*, HWC., s. 385
45. 叶尔 **yè'ěr** "Bölge, yer"<Tü. *yer*, HWC., s. 385
46. 叶护 **yèhù** "Türklerde görev adı"<Tü. *yabgu*, HWC., s. 385
47. 乙斤 **yǐjīn** "Türk kabile önderlerinin unvanı"<Tü. *irkin*, HWC., s. 388

48. 亦都护 *yìdūhù* “Beş Sülale, On Devlet Dönemi’ndeki Koçu Uygurlarının önderi”<Tü. *idiqut* < *idiq qut* "kutsal hükümdar", HWC., s. 389
49. 玉兹 *yùzī* “Kısım, taraf”<Tü. *yüz*, HWC., s. 397
50. 扎都尊 *zhādúzún* “Hazırlık”<Tü. *yaptursun*, HWC., s. 401
51. 瞻甸 *zhānfú* “Bir çeşit çiçek”<Tü. *çambag* [< Skr. *campaka*], HWC., s. 403
52. 真珠 *zhēnzhū* “İnci”<Tü. *inçü*, HWC., s. 404

3) Siyanpiceden Çinceye Geçen Kelimeler

HWC.’de Siyanpiçe kaynaklı gösterilen 48 kelime bulunmaktadır. Bunlar şunlardır:

1. 阿摩敦 *āmódūn* “Anne”. “Modun, modun” şeklinde de yazılır”<Siy. *aḃayātun* HWC., s. 9
2. 阿真 *ā zhēn* “Kral sarayındaki mutfak”<Siy., HWC., s. 14
3. 阿干 *āgān* “Kardeş, büyük, değerli”<Siy., HWC., s. 4
4. 拔列 *báliè* “Köprü”<Siy., HWC., s. 32
5. 跋 *bá* “Toprak”<Siy., HWC., s. 32
6. 比德真 *bǐdézhēn* “Katip, yazıcı”<Siy. <Tü.- Mo. *bitigči(n)*; *bitäkčün*, *pitäkčün*, HWC., s. 41
7. 叱奴 *chìnú* “Kurt”<Siy., HWC., s. 65
8. 处 *chǔ* “Kabul etmeyi ifade eden ünlemdir”<Siy., HWC., s. 66
9. 多白真 *duōbáizhēn* “Piyade asker”<Siy. *tabaqčiin*, HWC., s. 87
10. 拂竹真 *fúzhúzhēn* “Menzil emini” <Siy., HWC., s. 106
11. 附真 *fùzhēn* “Aristokratların mutfak”<Siy., HWC., s. 109
12. 纥干 *hégān* “Dayanak”<Siy., HWC., s. 136
13. 曷刺真 *hélázhēn* “Süvari, atlı asker”<Siy. *allačün*, s. 137
14. 贺若 *hèruò* “Sadık, bağlı”<Siy., HWC., s. 137
15. 候尼于 *hòuníyú* “Talihlinin oğlu”<Siy., HWC., s. 139
16. 后 *hòu* “Toprak”<Siy., HWC., s. 139
17. 可薄真 *kěbózhēn* “Kapıcı”<Siy.<Tü.-Mo. *qabiğči(n)* <Tü. qapuçı "kapıcı"(G. Doerfer, s. 536), HWC., s. 183
18. 可孙 *kěsūn* “Kraliçe”<Siy. *khasun* <Tü. *qatun*, HWC., s. 184
19. 莫贺 *mòhè* “Baba”<Siy., HWC., s. 246
20. 莫提 *mòtí* “Müfettiş derecesinde bir görev adı”<Siy., HWC., s. 247
21. 木骨闾 *mùgúlǔ* “Kel”<Siy., HWC., s. 249
22. 朴大真 *púdàzhēn* “Hükümdarların başlık ve giysilerine bakan kimse”<Siy.<Tü. *bögtäg* “Eski Türk aristokrat kadınlarının bir çeşit yüksek başlığı”, HWC., s. 280
23. 乞伏 *qǐfú* “Küçük oğul”<Siy., HWC., s. 284
24. 乞害真 *qǐhàizhēn* “Cellât”<Siy., HWC., s. 284
25. 乞万真 *qǐwànzhēn* “Tercüme memuru”<Siy.<Mo. *kālmärčün* “tercüme memuru”, HWC., s. 284
26. 屈子 *qūji* “Alçak”<Siy., HWC., s. 289
27. 桑乾 *sāngqián* “Korunan yer”<Siy. *sagan*, HWC., s. 301
28. 是楼 *shìlóu* “Yüksek”<Siy., HWC., s. 318
29. 俟汾 *sífén* “Ot”<Siy. HWC., s. 326
30. 俟勤地何 *sìqíndìhé* “Bakan derecesinde bir görev adı”<Siy., HWC., s. 326
31. 索度真 *suǒdùzhēn* “Koruyucu, koruma”<Siy. *saqdaqčün*, *saqdučün*, HWC., s. 331

32. 蹋 *tà* “Eski Siyanpilerin Gök Tanrıya tapmadan önce düzenledikleri bir çeşit tören”<Siy. *tag* <Tü. *tag*, HWC., s. 333
33. 铁弗 *tiěfú* “Babası Hun, annesi Siyanpi olan insan”<Siy. , HWC., s. 344
34. 秃发 *tūfā* “Yorgan”<Siy. , HWC., s. 345
35. 吐奚 *tǔxī* “Eski, kadimi”<Siy. , HWC., s. 347
36. 推寅 *tuīyín* “Araştırmayı derinleştirmek”<Siy. , HWC., s. 348
37. 托 *tuō* “Toprak”<Siy. , HWC., s. 348
38. 托钵 *tuōduó* “Ne ilah, ne de insan olan mahlukat”<Siy., HWC., s. 348
39. 乌矮真 *wū āizhēn* “Birliğe girecek olan yabancı soyadlıları idare eden memur”<Siy. *uāgaičín*, HWC., s. 360
40. 屋引 *wūyǐn* “Ev”<Siy., HWC., s. 363
41. 咸真 *xianzhēn* “Menzilhane süvarisi”<Siy. <Tü.-Mo. *yamči(n)* <Mo. *yam* “istasyon, durak”, *jam* “yol”, HWC., s. 371
42. 羊真 *yángzhēn* “Görev adı”<Siy., HWC., s. 383
43. 壹斗眷 *yīdòujuàn* “Aydınlık”<Siy., HWC., s. 388
44. 宥连 *yòulián* “Bulut”<Siy., HWC., s. 396
45. 郁若 *yùruò* “Asalet unvanı”<Siy., HWC., s. 397
46. 折溃真 *zhéhuìzhēn* “Yargıç”<Siy. *jilruaičín* <Tü.-Mo. *julura(lug)či* “memur”; Mo. *jaruči*, HWC., s. 404
47. 直勤 *zhíqín* “İmparatorun yakınları”<Siy. *tāgín* <Tü. *tāgín* “imparator ailesinin evlatlarının üstlendikleri görev unvanı”, HWC., s. 406
48. 直真 *zhízhēn* “Kendi milletin iç işlerini idare eden yönetici”<Siy. *tāgčín*, HWC., s. 406

4) Tuyguncadan Çinceye geçen kelimeler

HWC’de Tuygunca’dan geçen bir kelime kaydedilmiştir.

1. 莫何 *mòhé* “Baba”<Tuy. *(a)bağa* <Tü. *bağa* “küçük”, HWC., s. 246

5) Uyгурcadan Çinceye Geçen Kelimeler

HWC.’de 83 kelime Uyğurca kaynaklı gösterilmiştir. Bunlar arasında Türkçe kaynaklı gösterilen 6; Arapça kaynaklı gösterilen 14; Farsça kaynaklı gösterilen 14; Rusça kaynaklı gösterilen 2; Moğolca kaynaklı gösterilen 1; Çince kaynaklı gösterilen 1 kelime bulunmaktadır. Uyğurca kaynaklı gösterilen bazı kelimeler köken itibarıyla Uyğurca değildir. Örneğin: *aptowa* (Far.), *barat* (Ar.), *dawaz* (Far.), *doğa* (Moğ.), *gugut* (Far.), *majan* (Ar.), *nezir* (Ar.), *sama* (Ar.), *sapayi* (Ar.), *satar*, *senem* (Ar.), *tembur* (Ar.), *wehpe* (Ar.). Bu kelimeler Uyğurcaya yerleşerek Çinceye geçmiş yabancı kökenli kelimelerdir. 83 kelime içerisinde Türkçe kökenli 33 kelime bulunmaktadır. Kitapta Uyğurcadaki kız ve bayanlara saygı ifadesi olarak kullanılan *hinim* kelimesi Farsça kökenli gösterilmiştir. Ancak buradaki *hinim* kelimesi *han-i-m* - *hanım* kelimesinden başka bir şey değildir. Dolayısıyla Türkçe kökenlidir. İki terkipli bazı kelimelerin biri yabancı kökenli, diğeri Türkçe kökenlidir. Örneğin: 阿奇木伯克 *āqímùbókè* "Hakimbeg"<Ar. *hakim*- tü. *beg*; 安巴尔其 *ānbā’ěrqi* "Ambarçi"<Far. *ambar*- Tü. *çi*; 普通抵项 *pǔtōngdǐxiàng* “Pütün dihan”<Tü. *pütün*- Far. *dihan*.

Uyğurcadan Çinceye geçen kelimelerden 坎儿井 *kǎn’ěrjǐng* "Yer altı su kanalı" (XHC., s. 632), 坎土曼 *kǎntǔmàn* "Kazma" (XHC., s. 632), 馕 *náng* "ekmek" (XHC., s. 818), 袷袂 *qiāpàn* "ceket"(XHC., s. 906) bugün Çince kullanılmaktadır. Uyğurcadan Çinceye geçen kelimeler şunlardır:

1. 阿不都瓦壺 **ābūdūwǎhú** "İbrik"<Uyg. *aptowa*, HWC., s. 1
2. 阿吉 **ājí** "Demokratik reform hareketinden önce Uygur yüksek tabaka zatlarının isimlerinin sonuna ilave edilen hürmet adıdır"<Uyg. *haji* < Ar. *hajji* / *hajj* " kutsal yere bakıp tapınan"<*hajja* " yola çıkmak, kutsal yeri ziyaret etmek", HWC., s. 5
3. 阿大 **ādà** "Yaşça ve itibarca büyük kimse"<Uyg.~ Kaz. *ata* < Tü. *ata* "baba, ata", HWC., s. 2
4. 阿尔切 **ā'ěrqiē** "Uygur feodal çiftliğindeki erkek uşak; ailedeki erkek köle"<Uyg. *elqi* (HWC., s. 4).
5. 阿克撒卡尔 **ākèsākǎ'ěr** "Uygur feodal çiftliğinin baş yöneticisi veya amiridir"<Uyg. *aksakal*, HWC., s. 6
6. 阿娜 **ānà** "Anne"<Uyg. *ana* <Tü. *ana*, HWC., s. 9
7. 阿奇木伯克 **āqímùbókè** "Qing Sülalesi dönemindeki Şıncang Uygur bölgesinde şehir ve köy işlerini idare eden en yüksek yöneticidir"<Uyg. *hakim beg* [*hakim* <Ar. *hakim* " hükümdar " . *beg* < Tü.], HWC., s. 11
8. 艾捷克 **ǎijiékè** "Keman"<Uyg. *ğijek*, HWC., s. 15
9. 安巴尔其 **ānbā'ěrqi** "Uygur feodal çiftliğinde ambarı idare eden insan"<Uyg. *ambarqi* [< Ar. *anbar* " depo " + Uyg. *qi* (isim yapan ek)], HWC., 18
10. 奥他克其 **à tākèqí** "Ortakçı"<Uyg. *otakqi*, HWC., s. 24
11. 巴达木帽 **bādámùmào** "Üzerine badem motifi işlenen Uygur şapkasıdır"<Uyg. *badam doppa* [*badam* < Far. *bādām*], HWC., s. 26
12. 巴拉特节 **bālātèjié** "Uygur, Tacik gibi milletlerin bayramı, yani yağlı kabak bayramıdır. Genellikle ramazan bayramından 45 gün önce yapılır. Her ev yağlı kabakları bir direğe bağlayıp ateşe verdikten sonra yere dökülenleri halk ayaklarıyla çiğner, böylece bela kazalardan kurtulduğuna inanır"<Uyg. *barat*, HWC., s. 28
13. 巴依 **bāyī** "Servet sahibi"<Uyg. *bay* [< Tü. *bay*], HWC., s. 31
14. 巴扎 **bāzhā** "Pazar"<Uyg. *bazar* [< Far. *bāzār* "çarşı"], HWC., s. 31
15. 拜卡尔抵项 **bàikǎ'ěr dǐxiàng** "Toprak ağaları için çalışan çiftçi köle"<Uyg. *bikardihan* (*bikar* "boş, işsiz", *dihan* "çiftçi") [< Far.], HWC., s. 34
16. 伯克 **bókè** "Yönetici, ağa"<Uyg. *beg* [< Tü.], HWC., s. 53
17. 查拉克 **chálākè** "Ağırlık ölçü birimi, yaklaşık 5 kiloya eşittir"<Uyg. *çarek* [< Far. " dörtte bir"], HWC., s. 62
18. 春吉(土屋) **chūnjí(tǔwù)** "Uygurların üzüm kuruttukları toprak ev, kerpiçle yapılır, havalandırılması için dört duvarı delikli yapılır"<Uyg. *qünqe*, HWC., s. 67
19. 达甫(鼓) **dáfū(gǔ)** "Tef"<Uyg. *dap* [< Far. *tabiran* "tef"], HWC., s. 69
20. 达瓦孜 **dáwǎzī** "Yüksek ip üzerinde yürüme, Uygurların geleneksel sporu. İpin bir ucu yaklaşık 30 metre yükseklikteki direğe bağlanır, diğer ucu yere çakılan bir kazığa yatay olarak bağlanır, gösterici eline aldığı uzun düz bir dayakla müzik eşliğinde ip üzerinde gösteri yapar"<Uyg. *dawaz*, HWC., s. 70
21. 刀朗(舞) **dāoláng(wǔ)** "Uygur halk dansı, genellikle festival ya da düğünlerde gösterilir"<Uyg. *dolan usuli* [*dolan* "Güney Xinjiang(Doğu Türkistan)'daki bir nehir isminden gelmedir], HWC., s. 75
22. 道阿 **dào'ā** "Eskide Uygur feodal üst tabaka zatlarının yanlarında bulundurdıkları uşaklar"<Uyg. *doğa*, HWC., s. 75
23. 地待克 **dìdàikè** "Çiftlikteki kadın uşak, cariye"<Uyg. *didek*, HWC., s. 79
24. 都阿 **dūwǎ** "Dua"<Uyg. *doa* [Ar. *du'ā*], HWC., s. 84
25. 独他尔 **dútā'ěr** "İki telli saz"<Uyg. *dutar* [< *dut* " iki " + *tar* " tel " < Far.], HWC., s. 85

26. 巩乃斯种羊 gǒngnǎisīzhōngyáng “İnce yünlü koyun”<Uyg. *küneskoyi* [*künes* Kuzey Xinjiang (Doğu Türkistan)daki Künes ilçesi (Yani xin yuan xian)nin adından alınmadır], HWC., s. 122

27. 古古提 gǔgǔtí “Kükürt, kibrit”<Uyg. *gugut*, HWC., s. 123

28. 哈子伯克 hāzǐ bókè “Eski dönemdeki Uygur idareci, hakimbeğden bir kademe altındadır”<Uyg. *kazbeg*, HWC., s. 131

29. 海里木 hǎilīmù “Bayan, hanım”<Uyg. *hinim* [Far.], HWC., s. 133

30. 汗 hàn “1.1949’tan önce bazı yüksek tabaka Uygur erkeklerinin adlarının sonuna ilave edilen san; 2. Uygurların bayanları ifade etmede kullandıkları san, ismin sonunda kullanılır”<Uyg. *han* [< Tü.], HWC., s. 134

31. 和卓 hézhuō “1. İslam sahabelerine, Muhammed’in soyundan gelenlere ve İslam ulemalarına, yani kutsal kişilere verilen hürmet sanı; 2. Xinjiang (Doğu Türkistan) ve Orta Asya bölgesindeki feodal yüksek tabaka İslami zatlarının kendilerine verdikleri san, yani aristokrat”<Uyg. *hoja* [< Far. *huājah*], HWC., s. 136

32. 黑孜买提卡尔 hēizīmǎitīkǎ’ěr “Hizmetçi”<Uyg. *kizmetkar* [< Ar. *hidmat* veya Far. *hizmat* + Far. *kar* (yapım eki)], HWC., s. 138

33. 吉那孜 jínàzǐ “Tabut”<Uyg. *jinaza* [< Ar. *janāz*], HWC., s. 150

34. 卡隆 kǎlóng “Eski Uygurların çalgı aleti, şekli kanuna benzer”<Uyg. *kalun*, HWC., s. 170-171

35. 坎儿井 kǎn’ěrjǐng “Uygur ve başka millet halklarının dağdaki kar suları ile tarlayı sulamada kullandıkları su tesisidir, kuyular ard ardına sıralanacak şekilde kazılıp sonra dipten bir birleriyle bağlanarak yer altı su kanalı haline getirilir”<Uyg. *kariz*, HWC., s. 175

36. 坎土曼 kǎntǔmàn “Kazma, çapa”<Uyg. *ketmen*, HWC., s. 175

37. 克依克卡 kèyīkèkǎ “Yumurta sarısı ile undan yapılmış ince çörek”<Uyg. *kiyikqe*, HWC., s. 189

38. 苦尔 kǔ’ěr “köle”<Uyg. *kul*, HWC., s. 191

39. 库尔班节 kǔ’ěrbānjié “Kurban bayramı”<Uyg. *kurban hey*t [< Ar. *ʿīd al-Qurbān*], HWC., s. 191-192

40. 玛江 mǎjiàng “Uygur ve diğer azınlık milletlerin kullandıkları süs eşyası, incileri ipe geçirmek suretiyle yapılan bir çeşit kolye”<Uyg. *majan*, HWC., s. 228

41. 买僧 mǎisēng “Müezin”<Uyg. *mezin* [< Ar. *muazz(i)n*], HWC., s. 229

42. 买西热甫 mǎixīrèfǔ “Uygur ve diğer milletlerin küçük çaptaki geleneksel eğlence partisi, genellikle kış sezonunda evlerde düzenlenir, katılımcılar genellikle erkeklerdir”<Uyg. *mexrep* [< Ar. *maşrab* "bar, yiyip içilen yer"], HWC., s. 229

43. 莫合烟 mòhéyān “Sigara”<Uyg. *mohorka* [< Rus. *maxopka*], HWC., s. 246

44. 木卡姆 mùkāmǔ “Melodi anlamına gelir, Uygurların münevver klasik halk müziği, 12 bölümlüdür, ‘12 makam’ diye adlandırılmıştır”<Uyg. *mukam* [muhtemelen < Far. *muq* “şarkı” + Tü. *an* “şarkı”], HWC., s. 249

45. 纳孜尔孔 nàzǐ’ěrkǒng “Uygur dansı”<Uyg. *nazirqum*, HWC., s. 253

46. 乃孜尔 nǎizǐ’ěr “Uygurların ölenlerin ruhu için düzenledikleri bir tür faaliyet, yakın kişiler davet edilip çeşitli milli yemekler yenir”<Uyg. *nezir*, HWC., s. 254

47. 馕 náng “Ekmek”<Uyg. *nan* [< Far. *nān*], HWC., s. 255

48. 奴古拉 nùgǔlā “davul”<Uyg. *nağra* [< Far.], HWC., s. 261

49. 皮皮 pípi “Uygurların nefesli çalgı aleti”<Uyg. *pipi*, HWC., s. 273

50. 皮然迪克 pírándíkè “Bir çeşit şekerli bisküvi; bisküvi; pasta”<Uyg. *pranik*, *perendik* [< Rus. *pranik*], HWC., s. 273

51. 皮牙孜 **píyázi** “Soğan”<Uyg. *piyaz*; Kaz. *peyaz*, HWC., s. 273
52. 普通抵项 **pǔtōngdǐxiàng** “Toprak ağalarına yıllık çalışan çiftçi”<Uyg. *pütün dihan* [*dihan* < Far.], HWC., s. 282
53. 琪曼朵帕 **qímànduǒpà** “Uygurlarda bir çeşit renkli çiçek işlenmiş şapka”< Uyg. *qimendoppa*, HWC., s. 283
54. 袷袂 **qiāpàn** “Uygur, Tacik gibi milletlerde erkeklerin giydikleri bir çeşit yakasız uzun ceket”<Uyg. *qapan*, HWC., s. 285
55. 热瓦甫 **rèwǎfǔ** “Uygurların telli çalgı aletidir. Güney Xinjiang'dakisi yedi telli, Kuzey Xinjiang'dakisi sadece beş telli olur”<Uyg. *rawap* [< Far. *rabāb*], HWC., s. 291
56. 柔巴依 **róubāyī** “Uygur klasik şiirindeki bir türdür. Çinlilerin dörtlüklerine benzer”<Uyg. *rubayi* [< Far.], HWC., s. 292
57. 肉孜节 **ròuzījié** “Ramazan bayramı”<Uyg. *Rozi hey*t [< Far. *Roza* < *roza* “perhiz”], HWC., s. 292
58. 萨巴伊 **sàbāyī** “Uygur çalgı aleti”<Uyg. *sapay*, HWC., s. 295
59. 赛的克 **sàidīkè** “Eskide her bayramda çiftçi kölelerin camiye verdikleri buğday”<Uyg. *sedike* [< Ar. *sadaqa* " dilenciye verilen para "], HWC., s. 298
60. 赛乃姆 **sàināmǔ** “Xinjiang (Doğu Türkistan)'ın çeşitli yerlerine yayılan Uygur ve diğer milletlerin bir tür şarkılı dansı, bir kaç şarkının dansa uyarlanmasıyla meydana gelir”<Uyg. *senem*, HWC., s. 299
61. 沙朗木 **shālǎngmù** “Selam”<Uyg. *salam* [< Ar. *salām* ' sağlam, barış ', İbranicedeki *shālām* (" barış") ile aynı kökten], HWC., s. 306
62. 沙律 **shālǔ** “Öğreti”<Eski Uygurca. *şazin*, HWC., s. 306
63. 沙曼 **shāmàn** “Uygurların bir çeşit dansı”<Uyg. *sama*, HWC., s. 307
64. 沙他尔 **shātā'ěr** “Uygurların telli çalgı aleti. 13 telli olur”<Uyg. *satar*, HWC., s. 307
65. 索索 **suǒsuǒ** “Xinjiang (Doğu Türkistan) kumluklarındaki bir çeşit bitki, odun yapılı”<Uyg. *söksök*, HWC., s. 331
66. 塔卜 **tǎbù** “Tabut”<Uyg. *tawut* [< Ar. *tāwūt*], HWC., s. 333
67. 塔兰其 **tǎlánqí** “Aslı anlamı ekicidir. Azatlıktan önceki Mançu döneminde İli'ye göç eden Uygur çiftçilerine verilen ad”<Uyg. *taranqi* [< Moğ. *tariyaçin* “çiftçi, tekil”; *tariyaçid* “çiftçiler, çoğul”], HWC., s. 334
68. 坛 **tán** “Eskide Xinjiang (Doğu Türkistan)'ın kuzey bölgesinde pirinç tarlasını ölçmede kullanılan birim, aşağı yukarı 20 dönümdür”<Uyg. *den* [< Çin. *dān, shi*, HWC., s. 337
69. 弹布尔 **tánbù'ěr** “Uygur çalgı aleti, tanbur”<Uyg. *tembur*, HWC., s. 337
70. 桶翁 **tǒngwēng** “Yakasız uzun deri giysi”<Uyg. *ton*; Kaz. *ton*, HWC., s. 345
71. 托勒 **tuòlè** “Aristokrat, bey”<Uyg. *töre*; Kaz. *törê*, HWC., s. 349
72. 瓦甫地 **wǎfūdi** “Dini arsa”<Uyg. *wehpe*, HWC., s. 352
73. 乌麻斯 **wūmási** “Mısır unundan yapılan yemek”<Uyg. *umaq*, HWC., s. 362
74. 吾玛什 **wūmǎshí** “Mısır eriştesi”<Uyg. *umax* [muhtemelen < un + ax “yemek”ten], HWC., s. 363
75. 吾受尔 **wūshòu'ěr** “İslamdaki dini vergilerin biri, yani dini hububat”<Uyg. *uxur*, *huxur* [Ar. *iuxur* “onda bir vergi”], HWC., s. 363
76. 线帕拉孜 **xiànpālāzi** “Pamuk ipi ya da kaba yün ipten dokunan kaba kilim”<Uyg. *palaz*, HWC., s. 371

77. 雅丹 yǎdān “Kurak bölgelerde rüzgar nedeniyle oluşan bir çeşit yer şekli. Aslı anlamı ‘tehlikeli kaya’”<Uyg. *yar*, HWC., s. 379

78. 雅克西 yǎkèxī “İyi, güzel”<Uyg. *yahxi*, HWC., s. 379

79. 亚西姆塞斯 yàxīmūsèsī “Nasılsınız, iyi misiniz”<Uyg. *yahximusiz*, HWC., s. 381

80. 亚夏逊 yàxiàxùn “Yaşasın”<Uyg. *yaxisun*, HWC., s. 381

81. 业切 yèqiē “Xinjiang (Doğu Türkistan)daki müslümanların aile fertleri öldükten yedi gün ve bir yıl sonra yapılan tören, hoca çağırılıp Kur'an okutulur ve yakınlarına hediye verilir”<Uyg. *yette* [Aslında “yedi gün” demektir], HWC., s. 384

82. 伊麻木 yīmámù “Xinjiang (Doğu Türkistan)da İslam dini görevlisi, namaz kıldırان kişi”<Uyg. *imam* [Ar. *imām* “yönetici, yol gösterici”], HWC., s. 386

83. 依勒克其 yīlèkèqí “Yıllık çalışan”<Uyg. *yillikqi*, HWC., s. 387

84. 扎卡特税 zhākātèshuì “İslam dinindeki vergilerin biri”<Uyg. *zakat* [Ar. *zakāt* “vergi vermek, fakirlere pul para vermek”], HWC., s. 401

6) Kazakçadan Çinceye Geçen Kelimeler

HWC.'de Kazakça kaynaklı gösterilen 21 kelime bulunmaktadır. Bunların tümünün Kazakçadaki orijinal şekli verilmiştir. Bunlar arasında 拿吾肉孜节 *náwúròuzījié* “Nevruz” kelimesi Farsça kökenlidir. 冬不拉 *dòngbùlā* “dombura” (XHC., s. 257) bugün de Çince kullanılmaktadır. Kazakça kaynaklı gösterilen kelimeler şunlardır:

1. 阿肯 ākěn “Kazakların halk şairleri ve ozanlara verdikleri isim”<Kaz. *aken*, HWC., s. 6

2. 阿肯弹唱 ākěn táncàng “Kazak halk şairlerinin atışması, bir ya da iki kişi dombura çalarak söyler, güftesi genellikle irticalen söylenir, ayrıca konuşma da vardır” < Kaz. *akendar aytese*, HWC., s. 6

3. 阿吾勒 āwūlè “Kazaklarda kan bağına dayanan en küçük birlik, genel olarak bir hayvan sahibi aile ya da hayvan sahibi zenginleri temel alan, kan bağları yakın olan bir kaç aile veya ondan fazla aileden oluşur”<Kaz. *awel*, HWC., s. 13

4. 巴斯 bāsī “avul (kan bağına dayanan en küçük birlik) başı, belirli yetkileri vardır”< Kaz. *base* < *bas*, HWC., s. 30

5. 包尔沙克 bà'ěrshākè “Kazaklarda yağda kızartılarak pişirilen bir çeşit yemek, una tuz ilave edilip hamur yapıldıktan sonra küçük parçalar haline getirilerek kızartılır”<Kaz. *bawersak*, HWC., s. 36

6. 标尔克 biào'ěrkè “Kazak ve Uygurların kışın giydikleri yuvarlak deri giysi”< Kaz. Uyg. *börük/bök* < Tü. , HWC., s. 45

7. 别尔莱 bié'ěrlái “Deri yen”< Kaz. *biyelay*, HWC., s. 46

8. 冬不拉 dòngbùlā “Kazakların milli çalgı aleti, koyun bağırsağından yapılan iki teli vardır”<Kaz. *dombra*, HWC., s. 83

9. 金特 jīntè “Kazaklarda bir yemeğin adı”<Kaz. *jent*, HWC., s. 162

10. 卡斯克 kǎsīkè “kurt”<Kaz. *kasker*, HWC., s. 172

11. 柯布斯 kēbùsī “Kazakların milli çalgı aleti”<Kaz. *kobez*, HWC., s. 180

12. 克孜苦瓦尔 kèzikūwǎ'ěr “Yani ‘kız kovalar’, Kazak genç kız ve delikanlılarının çok sevdiği bir oyundur. Bir genç kız ve bir delikanlı atlarına binerek koştururlar, dönüş sırasında kız erkeği kovalar ve kamçıyla erkeğe vurur”<Kaz. *kez kuwar*, HWC., s. 189

13. 拿吾肉孜节 náwúròuzījié “Kazakların önemli bayramının adı, İslam takvimine göre aralık ayında yapılır”<Kaz. *nawerez*, HWC., s. 251

14. 斯布斯柯 sībùsīkè “Kazakların milli çalgı aleti, bir çeşit kısa klarnet”<Kaz. *sebezge*, HWC., s. 323

15. 塔睦尔 **tāmù'ěr** “Kardeş gibi olmak”<Kaz. *tamer*, HWC., s. 335
16. 套麻嘎 **tàomágā** “Kartal şapkası, av kartalının başına konur, kartalı tutmaya yarar”<Kaz. *tomaqa*, HWC., s. 339
17. 吐麻克 **tūmákè** “Kazak ve Uygur erkeklerinin giydikleri teneke biçiminde yuvarlak şapka, tilki derisinden yapılır”<Kaz. Uyg. *tumak*, HWC., s. 347
18. 吾鲁 **wūlū** “Kabile, soy”<Kaz. *urew / uruw*, HWC., s. 363
19. 耶利 **yēli** “Kazakların kabile, sülale ve devlete verdikleri isimdir. Bazen ‘uruw’(uruk) da derler”< Kaz. *êl*, HWC., s. 384
20. 衣什克 **yīshíkè** “Kazakların bağladıkları kumaşlı kemer”<Kaz. *ixik*, HWC., s. 387

7) Kırgızcadan Çinceye Geçen Kelimeler

HWC.'de 10 kelime Kırgızca kaynaklı gösterilmiş, orijinal şekilleri de verilmiştir. Bunlardan 密的支 **mìdìzhī** “katip” kelimesi Çince “yazmak” anlamındaki “piet” kelimesinden türetilmiş ve tekrar Çinceye verilmiştir. HWC’de Kırgızca kaynaklı gösterilen kelimeler şunlardır:

1. 艾列切克 **àilìeqièkè** “Kırgız kadınlarının eskide başlarına bağladıkları beyaz kumaştan yapılan giysi”<Kırg. *elet t/hek*, HWC., s. 15
2. 包糟 **bāozāo** “Kırgızların bir çeşit içeceği”< Kırg. *bozo*, HWC., s. 37
3. 加尔玛 **jiǎ'ěrmǎ** “Kırgızların bir çeşit içeceği”<Kırg. *dzarma*, HWC., s. 153
4. 克雅克 **kèyǎkè** “Kırgızların eski müzik aleti”<Kırg. *qhejaq*, HWC., s. 189
5. 库木孜(琴) **kùmùzīqín** “Kopuz”<Kırg. *qhomuz*, HWC., s. 192
6. 玛纳斯奇 **mǎnàsīqí** “Özel olarak Kırgız kahramanlık destanı 'Manas'ı söyleyen halk ozanı”<Kırg. *manast/he*, HWC., s. 228
7. 密的支 **mìdìzhī** “Kırgız hükümdarlarının saray katibi”< Kırg. *bitigçi*, HWC., s. 239
8. 纳仁 **nàrén** “Kırgızların sevdiği etli makarna”<Kırg. *naren*, HWC., s. 253
9. 切克满 **qièkè mǎn** “Kırgızların deve yünüyle dokudukları bir çeşit kumaş”< Kırg. *t/hekhmen*, HWC., s. 286
10. 乌拉奇克 **wūlāqíkè** “Kuzu kapışma yarışına katılan kişi”< Kırg. *ulaqhthe*, HWC., s. 361

8) Özbekçeden Çinceye Geçen Kelimeler

HWC.'de Özbekçe kaynaklı gösterilen kelimelerin sayısı 6'dır. Bunların Özbekçedeki orijinal şekilleri de verilmiştir. Yalnız bunlardan 萨玛瓦 **sāmǎwǎ** “semaver” Rusça, 东布 **dōngbù** “tembur” ise Arapça kökenlidir. HWC’de Özbekçe kaynaklı gösterilen kelimeler şunlardır:

1. 艾特克 **àitèkè** “Üzerine nakış işlenmiş çizme”<Özb. *ethik*, HWC., s. 16
2. 巴斜 **bāxié** “Özbeklerin bir çeşit halk dansı”<Özb. *baše*, HWC., s. 31
3. 东布 **dōngbù** “Özbeklerin milli telli çalgı aleti”<Özb. *thumbur*, HWC., s. 83
4. 库尔达克 **kù'ěrdákè** “Patatesle yapılan etli yemek”<Özb. *qurdaq*, HWC., s. 192
5. 萨玛瓦 **sāmǎwǎ** “Semaver”<*samawar*[< Rus. *samavar*], HWC., s. 297
6. 斜格乃 **xiégénǎi** “Özbeklerin çalgı aleti”<Özb. *shaqns*, HWCC., s. 373

9) Tatarcadan Çinceye Geçen Kelimeler

HWC.'de Tatarca kaynaklı gösterilen 3 kelime bulunmaktadır. Bunların orijinal şekilleri de verilmiştir. Bu kelimeler şunlardır:

1. 忽迷思 **hūmísī** “Kımız”<Tat. *kumiz*, HWC., s. 140
2. 克儿西玛 **kè'ěrxīmǎ** “Tatarların bir çeşit içkisi”<Tat. *qheşma*, HWC., s. 184

3. 克赛勒 *kèsàilè* “Tatarlarda bir içecek çeşidi”<Tat. *khese*, HWC., s. 188

B. Dolaylı Olarak Çinceye Geçen Türkçe Kelimeler

Türkçeden doğrudan Çinceye geçen kelimelerin yanı sıra başta Moğolca olmak üzere Mançuca, Kitanca, Tibetçe, Tacikçe, Rusça, İngilizce gibi çeşitli diller aracılığıyla geçen kelimeler de bulunmaktadır. Bunları şu şekilde göstermeye çalıştık.

1) Moğolcadan Çinceye Geçen Türkçe Kelimeler

HWC.'de Moğolca kaynaklı olarak gösterilen kelimeler arasında 47 kelimenin Türkçe kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Biz bunları G. Doerfer'in tesbitine dayanarak belirledik. Bu kelimeler şunlardır:

1. 阿尔斯郎 *ā'ěrsiláng* “Arslan”<Moğ. *arslan* , HWC., s. 4. <Tü. *arsalan*, *arslan* (G. Doerfer, s. 522)

2. 阿尔泰 *ā'ěrtài* “Altın”<Moğ. *altan* , HWC., s. 4. <Tü. *altan*, *altun* (G. Doerfer, s. 522)

3. 阿寅勒 *āyínlè* “Aile, oba, köy”<Moğ. *ail* , HWC., s. 14. <Tü. *ayil* "komşuluk"(G. Doerfer, s. 523)

4. 爱兰 *àilán* “Ayran”<Moğ. *ayirag*, HWC., s. 16. <Tü. *Ayirag* “İnek sütünden yapılmış kımız” (G. Doerfer, s. 523)

5. 安答 *anda* “And içmiş kardeş, arkadaş”< Moğ. *anda*, *and*, HWC., s. 18. <Tü. *anda* “Yoldaş, arkadaş, dost” (G. Doerfer, s. 522).

6. 八鲁 *bālū* “Gri”<Moğ. *boru*, HWC., s. 25. <Tü. *boro* "gri"(G. Doerfer, s. 525)

7. 巴嘎 *bāgā* “Ordu. Qing sülalesi döneminde "xihu" diye adlandırılan nahiyeden küçük birimdir. Kurtuluştan sonra İç Moğolistan Özerk Bölgesi'ndeki hayvancılık yapılan bölgelerde bu ad alışkanlık olarak köy dereceli devlet organı karşılığında kullanıldı. 1954'ten sonra, Baga normal köyle eşitlendi”<Moğ. *bag* [<Türkçe. *bag*], HWC., s. 27

8. 巴彦 *bāyàn* “Servet sahibi, hayvan sahibi”<Moğ. *bayan*, *boyan*, HWC., s. 31. <Tü. (G. Doerfer, s. 524)

9. 拔都鲁 *bádūlū* “Kahraman, savaşçı”< Moğ. *bagator*, *baatur*, HWC., s. 31. <Tü. *bagatur*, *batur* “Kahraman” (G. Doerfer, ss. 523-524)

10. 别里哥 *biélīgē* “Akıl, bilge”<Moğ. *bilig* [<Türkçe. *bilig*], HWC., s. 46.

11. 孛 *bó* “Şaman”<Moğ. *böke*, *böx* (konuşmada), HWC., s. 53. <Tü. *Böge* (G. Doerfer, s. 525).

12. 孛阔 *bókuō* “Savaşçı, güçlü, güreşçi”<Moğ. *böke*, *böx* (konuşmada), HWC., s. 53. <Tü. *böke* (G. Doerfer, s. 525).

13. 茶迭儿 *chádié'ér* “Çadır”<Moğ. *çadir*, HWC., s. 62. <Tü. *çatır* (G. Doerfer, s. 527).

14. 达赖 *dálài* “Aslında deniz anlamındadır. Çince Tibet'teki Lama dini Geru Mezhebi (Sarı Din)nin yaşayan iki büyük Buda'sının biri (Lasa'da ikamet eden)nin unvanı olan 'Lama' (Üstad anlamındadır)ile birlikte kullanılır”<Moğ. *dalai*, HWC., s. 70. <Tü. *dalai* "deniz"(G. Doerfer, s. 528).

15. 答刺罕 *dálàhǎn* “Askeri rütbe”<Moğ. *darxan*, HWC., s. 71. <Tü. *darqan*(G. Doerfer, s. 528).

16. 掇里班曲律 *duōlǐbānqūlǜ* “Dört savaşçı”<Moğ. *dörben kuluk*, HWC., s. 89. *dörben* “dört” <Tü. (G. Doerfer, s. 528).

17. 俄木其 *émùqí* “Doktor”<Moğ. *emç*, HWC., s. 90. <Tü. *emçi* “Doktor” (G. Doerfer, s. 529).

18. 鄂拓克 *ētùokè* “Kan bağına dayalı kabile. Qing sülalesi döneminde Cunganlar 24 otoga ayrılmış, her otogda 1 ile 5 kadar kişi bulunmuştur”<Moğ. *otog* , HWC., s. 92. <Tü. *otog* “Aile, soy, temel” (G. Doerfer, s. 534)
19. 哈罕 *hāhān* “İmparator, yani kağan”<Moğ. *xagan, xan*, HWC., s. 129. <Tü. *qan* “Hükümdar” (G. Doerfer, s. 535).
20. 哈剌 *hālā* “Siyah, karanlık”< Moğ. *xar(a), kar(a)* , HWC., s. 130. <Tü. *qara* (G. Doerfer, s. 536).
21. 哈纳 *hana* “Çadırın ağaçtan yapılmış duvarı”<Moğ. *xana*, HWC., s. 131. <Tü. *qana* “Duvar kanadı” (G. Doerfer, s. 535).
22. 忽兀儿 *hūwù’ér* “Kaman”<Moğ. *xugur, xuur*, HWC., s. 140. <Tü. *qugurçi* “Kamançı” (G. Doerfer, s. 538).
23. 胡拨四 *húbōsì* “Kopuz”<Moğ. *xubis, xubs* <Türkçe. *qobuz, qubuz*, HWC., s. 140.
24. 火你赤 *huǒnǐchì* “Koyuncu, koyun çoban”<Moğ. *xoniçi* , HWC., s. 145. <Tü. *qoñçi* “Çoban” (G. Doerfer, s. 537).
25. 吉木申 *jímùshēn* “Meyve, yemiş, reçel”<Moğ. *jim□s, jimisen*, HWC., s. 150. <Tü. (G. Doerfer, s. 530).
26. 阔端赤 *kuòduānchì* “Muhafız, koruma”<Moğ. *kötüçi, köteçi*, HWC., s. 195. <Tü. *küd-* “Korumak” (G. Doerfer, s. 532)
27. 怯里马赤 *qièlǐmǎchì* “Tercüman”<Moğ. *kelemürçi*, HWC., s. 287. <Tü. *kelmeçi* “Tercüman” (G. Doerfer, s. 531)
28. 敏里 *mǐnlǐ* “Bin”<Moğ. *mianga(n)* , HWC., s. 242. <Tü. (G. Doerfer, s. 533).
29. 怯薛 *qièxuè* “Muhafız birliği, muhafız alayı”<Moğ. *kesig, keşigten*, HWC., s. 287. <Tü. (G. Doerfer, s. 531).
30. 萨日朗(花) *sàrlǎng(hua)* “Dağ çiçeği” <Moğ. *sarana* “Çiçek”, HWC., s. 297. <Tü. *çeçek* (G. Doerfer, s. 527).
31. 苏鲁克 *sūlūkè* “Sürü, hayvan sürüsü”<Moğ. *süreg, sürüg*, HWC., s. 328. <Tü. *sürüg* “sürü” (G. Doerfer, s. 540).
32. 速鲁麻 *sùlǔmá* “Rakı”<Moğ. *sürme*, HWC., s. 329. <Tü. *sorma* (G. Doerfer, s. 540).
33. 塔里牙 *tǎlǐyá* “Hububat”<Moğ. *tariy-a*, HWC., s. 335. <Tü. (G. Doerfer, s. 542).
34. 谈哈 *tánhà* “Damga, mühür”<Moğ. *tamag(a)*, HWC., s. 337. <Tü. (G. Doerfer, s. 541).
35. 探马赤 *tànmǎchì* “Deveci, deveye bakan”<Moğ. *temegeçi*, HWC., s. 338. *temegen* < Tü. (G. Doerfer, s. 542).
36. 腾戈里 *téng gē lǐ* “Gök, tanrı”<Moğ. *teñri, teñgeri, tegri* <Tü. *teñri*, HWC., s. 342.
37. 图们 *túmén* “Tümen, on bin”<Moğ. *tumen* < Tohar. *tmam, tmane, tumane* < Tü. *tümen*, HWC., s. 346. <Tü. (G. Doerfer, s. 544).
38. 斡脱 *wòtuò* “Ortak, arkadaş, ticaret ekibi, tüccar”<Moğ. *ortok* < Tü. *ortaq*, HWC., s. 360. <Tü. (G. Doerfer, 534).
39. 邬吉门 *wūjímén* “Üzüm”<Moğ. *üjem* , HWC., s. 363. <Tü. *üjüm* (G. Doerfer, s. 545).
40. 昔刺 *xīlǎ* “Sarı, yumurta sarısı”<Moğ. *sir(a), sar*, HWC., s. 367. <Tü. *sarıg* “Sarı” (G. Doerfer, s. 539).
41. 札鲁花赤 *zhālǔhuāchì* “Yargıç”<Moğ. *jarguçi*, HWC., s. 402. <Tü. (G. Doerfer, s. 530).
42. 倚纳 *yǐnà* “Uyumlu, sevilen kimse”<Moğ. *inag*, HWC., s. 389. <Tü. *inag* “Samimi, dost” (G. Doerfer, 529).

43. 扎里赤 **zhālǐchì** “Yarlıkçı, fermanı duyuran” < Moğ. *jarliğçi*, HWC., s. 401. <Tü. *jarlig* “Karar name” (G. Doerfer, s. 530).

44. 扎鲁忽 **zhālǔhū** “Dava”<Moğ. *jargu*, HWC., s. 401. <Tü. *jargu* “Dava” (G. Doerfer, s. 530).

45. 鮓答 **zhādā** “Hayvanların vücudundan elde edilen bir çeşit taş (öküzün ödü olduğu da söyleniyor)”<Moğ. *Jada* [<Tü. *gyad*], HWC., s. 402. <Tü. *jada* “Yağmur büyü” (G. Doerfer, s. 530).

2) Mançucadan Çince'ye Geçen Türkçe Kelimeler

HWC.'de Mançuca kaynaklı gösterilen kelimelerden 7'sinin Türkçe kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Bu kelimeler şunlardır:

1. 阿里喜 **ālǐxǐ** “Avı kuşatma”<Nüzhen* . *abalaci*, HWC., s. 7. <Tü. *aba* “Av” (G. Doerfer, s. 521).

2. 爱星阿巴图鲁 **àixīng'ā bātúlǔ** “Qing sülalesi döneminde savaşta hizmet gösterip ödül kazanmış yöneticilerin adı”<Man. *aisingga baturu*. *aisingga* “Faydalı”; *baturu* “Savaşçı, kahraman” anlamındadır], HWC., s. 17. <Tü. *batur* (G. Doerfer, s. 524).

3. 谙达 **āndá** “Arkadaş, ortak”<Man. *anda*, HWC., s. 21. <Tü. (G. Doerfer, s. 522).

4. 多罗 **duōluó** “Tören, hak, kanuna uygun”<Man. *doro*, HWC., s. 87. <Tü. *törö* “hak” (G. Doerfer, s. 543).

5. 额尔沁 **é'ěrqìn** “Elçi”< Man. *elcin* [<tü. *elči(n)*], HWC., s. 90-91

6. 失鲁 **shīlǔ** “Hayvan sürüsü”< Man. *suruk*, HWC., s. 315. <Tü. *sürüg* “sürü” (G. Doerfer, s. 540).

7. 兀主猛安 **wùzhǔměng'ān** “Qing sülalesi döneminde rütbe adı, binbaşı”< Nüzhen. *uju mingan*(*uju* “Baş”; *mingan* “Bin” anlamındadır), HWC., s. 364. *mingen* “Bin”<Tü. (G. Doerfer, s. 533).

3) Kıtancadan Çinceye Geçen Türkçe Kelimeler

HWC.'de Kitanca kaynaklı gösterilen kelimelerden 8'i Türkçe kökenlidir. Bunlar şunlardır:

1. 阿札割只 **āzhágézhǐ** “Liao sülalesi dönemindeki görev adı”<Kıt. [< Tü. *ajaçi*], HWC., s. 14

2. 暴里 **bào lǐ** “Liao sülalesi döneminde kötü insanlara karşı nefret ifade eden kelimedir, asıl anlamı 'pars'tır”<Kıt. [<Tü. *bars* “Pars”], HWC., s. 38

3. 达刺干 **dálàgān** “Liao sülalesi dönemindeki görev adı”<Kıt. *darkhan*, HWC., s. 69. <Tü. *darqan* (G. Doerfer, s. 528).

4. 打弼 **dǎbì** “Saygı sunmak”< Kıt. *tabig* / *tabuğ* < Tü. *tabuğ*, HWC., s. 71

5. 哈喇 **hālǎ** “Kara, siyah”<Kıt. *khara* [Moğ. *xara* “Siyah” kelimesiyle ilgisi vardır], HWC., s. 130. <Tü. *qara* (G. Doerfer, s. 536).

6. 梅里 **méilǐ** “Liao sülalesi dönemindeki görev adı”<Kıt. < Tü. *buiruk* “Vezir, aslında fermanı ileten memur anlamındadır”, HWC., s. 233

7. 莫弗贺 **mòfúhè** “Liao sülalesi döneminde kabile şeflerine verilen ad”<Kıt. muhtemelen Türkçe *bağa* “küçük” olabilir, HWC., s. 246

8. 夷离堇 **yílijīn** “Kıtan kabilesinin siyasi ve askeri önderi”<Kıt. *irkin* / *erkin* < Tü. *irkin* / *erkin*, HWC., s. 388

4) Tibetçeden Çinceye Geçen Türkçe Kelimeler

* Nüzhen, Mançuların diğer bir adıdır.

HWC.'de Tibetçe kaynaklı gösterilen kelimelerden 3'ünün kökeni Türkçe ile ilgilidir. Bunlardan *emçi* Türkçe kökenlidir, ancak diğer ikisinin kökeni tartışmaya açıktır. Bunlar şunlardır:

1. 阿姆吉 **āmǔjǐ** “Lasa bölgesinde Tibetlerin doktorlara verdikleri ad”< Tb. *emtchi*, HWC., s. 9, <Tü. *emçi* “Doktor” (G. Doerfer, s. 529).
2. 古德里 **gǔdélǐ** “İpar”<Tb. *gou deri*, *gou* “Koç”, *deri* “Koku” anlamındadır, Türk ve Moğol dil ailesinden geldiği söyleniyor, HWC., s. 123
3. 乌拉 **wūlā** “Angarya”<Tb. *ula*, muhtemelen Farsçadır, Türkçe olduğu da söyleniyor, HWC., s. 361

5) Tacikçeden Çinceye Geçen Türkçe Kelimeler

HWC.'de Tacikçe kaynaklı gösterilen kelimelerden sadece 1'i Türkçe kökenlidir. Bu da şudur.

1. 乔洛克 **qiáoluòkè** “Taciklerin giydikleri bir çeşit deri ayakkabı”< Tac. *t/horug* < Uyg. *qoruk*, HWC., s. 286

6) Rusçadan Çinceye Geçen Türkçe Kelimeler

HWC.'de Rusça kaynaklı gösterilen kelimelerden Türkçe kökenli olanlar 21'dir. Bunların kaynak dildeki orijinal şekilleri de verilmiştir. Bunlar şunlardır:

1. 阿尔申 **ā ěrshēn** “Rus ölçüsü, eski Ruslarda 0,71 metreye eşit uzunluk ölçüsü” < Rus. *arşın*, HWC., s. 4. <Tü. bkz. STRY., s. 40)
2. 阿依尔 **āyī'ěr** “1. Altay bölgesinde oba; 2. Moğol göçmenlerinin yurdu; 3. Kırgız Cumhuriyetinde köy”<Rus. *ayıl*, HWC., s. 14. <Tü. bkz. STRY., s. 41
3. 贝伊勒贝伊 **bèiyīlèbèiyī** “Orta çağ Osmanlı imparatorluğundaki valilere verilen ad”<Rus. *beilerbey*, HWC., s. 39. <Tü.
4. 别伊 **biéyī** “Bey”< Rus. *bey*, HWC., s. 46. <Tü. bkz. STRY., s. 74
5. 波加的尔 **bōjiādi'ěr** “Savaşçı, yiğit, özellikle Rus halk rivayet ve destanlarındaki güçlü kahramanları gösterir”<Rus. *bogatır*, HWC., s. 48. <Tü. bkz. STRY., s. 82
6. 布乍 **bùzhà** “Boza”<Rus. *buz*, HWC., s. 60. <Tü. bkz. STRY., s. 90
7. 禅格琴 **chángéqín** “Azerbaycanda bir çeşit telli çalgı”< Rus. *çeng*, HWC., s. 63. <Tü. bkz. ATS., s. 198
8. 昌科布兹琴 **chāngkēbùzīqín** “Özbeklerde bir çeşit ağız kopuzu”<Rus. *çang - kobuz*, HWC., s. 64. <Tü. bkz. STRY., s. 188
9. 杜塔尔 **dùtǎ'ěr** “Orta Asya'da halk çalgı aleti”<Rus. *dutar*, HWC., s. 86. <Tü. bkz. STRY., s. 129
10. 给亚克琴 **gěiyàkèqín** “Kırgızların bir çeşit çalgı aleti”<Rus. *kıyak*, HWC., s. 120. <Tü. bkz. KS., s. 464
11. 基什拉克 **jīshílàkè** “Orta Asyalıların köylere verdikleri bir ad”<Rus. *kışlak* <Tü. HWC., s. 48
12. 捷克曼 **jiékèmán** “Kafkaslıların giydikleri bir çeşit ceket”< Rus. *çekmen* < Tü. HWC., s. 160.
13. 柯布札 **kēbùzhá** “Ukraynada eskide kullanılan sekiz telli bir çeşit çalgı aletidir”<Rus. *kobza*, HWC., s. 180. <Tü. bkz.STRY., s. 188
14. 科穆兹琴 **kēmùzīqín** “Kırgızların bir çeşit çalgı aleti”<Rus. *komuz* < Kırg. *qhomuz*, HWC., s. 182
15. 科培兹琴 **kēpéizīqín** “Kazakların bir çeşit çalgı aleti”< Rus. *kobız* <Kaz. *qhobez*, HWC., s. 182

16. 库贝兹琴 **kùbèizīqín** “Başkurdistan ve Tataristan Cumhuriyetlerinde yaygın olan bir çeşit ağız çalgı aleti”<Rus. *kubiz*, HWC., s. 191. <Tü.bkz.. STRY., s. 188

17. 锵克琴 **qiāngkèqín** “Özbeklerin bir çeşit vurularak çalınan çalgı aleti”<Rus. *çank*, HWC., s. 286

18. 秋伊久克笛 **qiūyījiūkèdí** “Türkmenlerin üfleyerek çaldıkları bir çeşit çalgı aleti”<Rus. *tyodyok*, HWC., s. 289. <Tü. bkz. TDS., s. 663

19. 散图尔琴 **sǎntú’ěrqín** “Türkiye ve Kafkaslarda vurularak çalınan bir çeşit çalgı aleti” < Rus. *santur / santuri*, HWC., s. 300. <Tü. bkz. TS.2., s. 1257

20. 司贝兹加笛 **sībèizījiādí** “Kazak ve Kırgızların borulu çalgı aleti”<Rus. *sıbzga*, HWC., s. 321. <Tü. bkz. KTS., s. 592

21. 塔尔琴 **tǎ’ěqín** “Kafkas ve Orta Asya’da bir çeşit telli çalgı aleti”<Rus. *tar*, HWC., s. 334. <Tü. bkz. ATS., s. 1106

22. 乌芦斯 **wúlúsī** “Eskide Moğolistan, Sibiry ve Avrupa ile Rusya’nın güney doğusundaki bazı kabilelerin oluşturduğu bir devlet teşkilatı”<Rus. *ulus* [< Türkçe], HWC., s. 362. <Tü. bkz. STRY, s. 346

23. 乌宗达拉舞 **wūzōngdálāwū** “Azerbaycan halkının tek kişilik dansı”< Rus. *uzundara*, HWC., s. 362. <Tü. bkz. ATS., 1172

24. 雅蕾舞 **yǎlěiwū** “Azerbaycan’ın bir çeşit halk dansı”<Rus. *yallı*, HWC., s. 379. <Tü. bkz. ATS., s. 1215

7) İngilizceden Çinceye Geçen Türkçe Kelimeler

HWC.’de İngilizce kaynaklı gösterilen kelimeler arasında Türkçe kökenli 9 kelime bulunmaktadır. Bunlar şunlardır:

1. 阿哈 **āhā** “Türkiye ve diğer İslam ülkelerinde önemli yetkililere verilen hürmet adı”< İng. *aga*, *agha* < Tü. *Agha* “Sahip, efendi”, HWC., s. 4

2. 拜兰节 **bàilánjié** “İslamda dini bayram”< İng. *Bairam* <Tü. *bäiram*, HWC., s. 34

3. 巴夏 **bāxià** “Eskide Türkiye ve Mısır’da yüksek dereceli ordu ve hükümet yetkililere verilen ad”<İng. *pasha*, *pacha* <Tü. *pāshā*, *bāshâ* (*bāsh* "baş, önder"), HWC., s. 31

4. 贝伊 **bèiyī** “Bey”< İng. *bey* < Tü. *bey*, HWC., s. 39

5. 布祖基琴 **bùzūjīqín** “Yunan kökenli bir çeşit uzun saplı çalgı aleti”<İng. *bouzouki* / *bousouki* < Çağdaş Yunanca. *Mpouzouki*. Muhtemelen Türkçeden gelmedir, HWC., s. 60

6. . 库鲁 **kùlū** “Kuruş, Türkiye’nin para birimi”< İng. *kurus* < Tü., HWC., s. 192

7. 惹尼恰利(兵) **rěníqiàlì(bīng)** “Yeniçeri”<İng. *Janizary* / *janizary* ; *Janissary* / *janissary* < Fr. *janissaire* < İt. *giannizzero* < Tü. *yenicheri* , asıl anlamı “Yeni ordu”, HWC., s. 291

8. 台伊 **táyī** “1. Eskide Cezayir’deki yerli yetkililere verilen ad ; 2. Eskide Tunus veya Tripoli gibi Kuzey Afrika İslam ülkelerindeki paşa”< İng. *dey* < Tü. *dāi* " dayı ", aslında büyüklere saygı ifadesiydi , HWC., s. 336

9. 托马 **tūomǎ** “Tümen, on bin”<İng. *toman* < Far. *tūman* < Tü. *tūman* “Çok, on bin”, HWC., s. 349

Sonuç olarak, Türkçeden Çinceye doğrudan ve dolaylı olarak pek çok kelime geçmiştir. HWC.,den tespit edebildiğimiz Türkçe kökenli kelimelerin sayısı 349’dur. Bu kelimelerin büyük bir kısmı Türkçe kökenlidir. Bir kısmı ise aslında yabancı kökenli olup, önce Türkçeye girip yerleşmiş, sonra Çinceye geçmiştir. Tespit ettiğimiz rakamları son ve kesin rakam olarak kabul etmemek gerekir. Çünkü konuyla ilgili etimolojik çalışmalar derinleştirilirse, bu rakamlar değişebilir. Biz bu rakamları Türkçeden Çinceye geçen kelimeler hakkında bir fikir vermek için gösterdik.

KISALTMALAR:

ATS. : Seyfettin Altaylı, Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü, 1-11, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1994

G. Doerfer : Gerhard Doerfer , Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen, Band IV, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden 1975.

XHC. : XIANDAI HANYU CIDIAN(Çağdaş Çince'nin Sözlüğü), Shangwu Yinshu Guan, Pekin, 1986

HWC. : HANYU WAILAICI CIDIAN (Çince'deki Yabancı Kelimeler Sözlüğü), Shanghai Cishu Chuban She(Shanghai Sözlük Neşriyatı), 1984

KS. : Yudahin, Kırgız Sözlüğü, 1-2,

KTS. : Kazak Tılıning Sözdigi, Ultık Gılım Akademiyası, Almatı, 1999

TDS. : Türkmen Dilinin Sözlüğü, Türkmenistan SSR Ilımlar Akademiyasının Neşriyatı, Aşgabat - 1962

TS. : Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Basımevi, Ankara, 1988

STRY. : E. N. Şipova, Slovar Tyorkizmov f Russkom Yazike, İzdatelstvo "Nauka" Kazahskoi SSR, Alma-Ata, 1976

Ar. : Arapça

bkz.: bakınız

Çin.: Çince

Far.: Farsça

Hun.: Hunca

İng.: İngilizce

Kaz.: Kazakça

Kırg.: Kırgızca

Kıt.: Kitanca

Man.: Mançuca

Moğ.: Moğolca

Özb.: Özbekçe

Rus.: Rusça

Siy.: Siyanpiçe

Tac.: Tacikçe

Tb.: Tibetçe

Tü.: Türkçe

Uyg.: Uygurca

Bazı işaretlerin ses değerleri:

q - ç (Uygurcada)

q - k (Özbekçede)

x - ş (Çince ve Uygurcada)

x - h (Diğer dillerde)

qh - k

dz – c

γ- ğ

“Hanyu Wailaici Cidian’a (Hwc) Göre Çinceye Geçen Türkçe Kelimeler Üzerine”,
Turkish Studies, Volum 3/1, 2008, ss. 278-295

